

Şêx Seîd û Seyîd Riza Yenê Têhet

Muzîsyen Kerem Sevîncî û tayê embazê xo yê muzîsyenî derheqê Şêx Seîd û Seyîd Rizayî de yew projeyê muzîkî amade kenê.

Goreyê melumatê ke Kerem Sevîncî day, proje de hîrê eserî estê û 25 muzîsyenî tede ca gênê. Esero yewin do 10 deqayî bo, esero diyin zî do 15 deqayî bo û sey eserêkê etno-senfonîkî bi enstrumentanê etnîkîyan bêro cenayene. Eserê hîrêyin zî bi temburanê otantîkan û erbane-yan bêro cenayene.

3

Şêx Seîd

Seyîd Riza

BÎN-DER ra Kampanyaya “Ziwanê Xo Bimuse, Biwane, Binuse”

3

Keyedestekê Cinîyan Xizmetê Cinîyan de yo Merkezê Keyedestekê Cinîyan ke semtê Xançepêkî yê Dîyarbekîrî de xizmetê cinîyan de yo, binê îdarreyê Beledîyaya Sûrî ya Dîyarbekîrî de xebitêno.

3

ROPORTAJ

Statuyê “Şaranê Cayîyan” Çi yo?

Prof. Mehmed S. Kaya:

Komelêk, veri ke hetê şarêk yan zî dewletan ra bêro dagîr kerdene yew cografyaya bellikerda de ca dayo xo yan zî uca ciwîyayo, feqet erdo ke ser o ciwîyeno hetê dewletanê bînan ra ameyo îlhaq kerdene, la nê şarî edetê xo, şeklê cuya xo ya sosyalî û kulturî yan zî siyasî û dezgeyê xo yê edetî tam yan zî qismen muhazeze kerdê ra vanê “Şaro Cayî” (Yerli Halk). Merdim şeno vajo şarê otoktonî yan orîjinalî zî.

Çiyo ke “Şaranê Cayîyan” yê bînan (serdestan) ra cîya kenê, faktor ê. Rewşa kurdan tam goreyê nê tarîfî ya. Çunke veri ke şarê ma hetê çar dewletanê xerîban ra bêro dagîr kerdene, na cografya ser o ciwîyayo û hîna zî eynî cografyaya xo ser o ciwîyeno. Erdê ma hetê dewletanê xerîban ra veri dagîr bîyo dima zî înan îlhaq kerdo. Badê dagîrkerdişî, qismen bo zî kurdan kulturê xo, edetê xo, erjê xo, nasnameya xo ya kulturî û dezgeyê xo yê edetî muhazeze kerdê.

4

Peleyê Vewre

Remezani YALINKAYA

Teber ra varan vindeno, vewre dest bi varayîşî kena. Peleyê vewre ginenê rîyê mi ro...

5

“Raperrayîş”ê Hîşê Mi

Weysel HANYILDIZ

Bî nêzdîyê di hefteyî ke ma şîme kursê kirdkî û ma zaf çiyê neweyî musayme.

6

Bebika Dikanî

Emîne GUZEL

Hezê yew hewnî yeno mi vîr. Aye çax ma newe dew ra bar kerdbî bajar.

6

NEWPEL

Umer Faruq ERSOZ

Mi girot xo destan, sipî û aşîl
Neqesîyabi gulîstan; gul, çiçek û vil
Zûnê dadî amebi gan, bar kot mi mil
Mi va embarik bikerî Newepel

Çewî nêniştbi îna zûnê ma pa eşq a
Sek’ şiyêrî dewa xo, hê şanen meşka
Do û mast kêwkewû, cirbûnê koşk a
Îna yew sifreyo rind kerd ra Newepel

Tede nisenê heme embazî, êyê ma
Eywan ra xemilîya, roşn da kîyê ma
Nêzanê ma ra, hinî bîya haya ma
Germinîya însanî arda Newepel

Foto: Kemal Batur / Çewlîg

Her kes ser fikiryan’ pey dua û nîyaz
Sîyaset ra durî zûnê xo de weş embaz
Wazen ma zî bîyer’ gan bibo serfiraz
Versîya honik a darûn dana Newepel

O ke yeno kûno ma dest, ma benî şeyî
Ez qayîl a bidî bişirawî xeleyî
Veyv û zamayo delal ti xeyr ameyî
Roşniya çimûnê ma yê hesirinûn Newepel

Ez îtya ra çi vajî huncî yeno kem
Pê bîyayîşê to ma pêro bîy cem
Rojnameyê ma zî esto hinî vanê bêxem
Sere û çiman ser amey Newepel

Ti pê way û birayê xo Vate, Şewçîla
Şewqo bereq erzên mîyanê ma dil a
Selamên xo şawen fira ewîl a
Ameyîşê to çend zî rind o Newepel

EDÎTORÎ RA

Roşan LEZGÎN

Eke ziwanêk bibo ziwanî resmî, wazena tena wa şaristanêk de bo zî, o ziwan cuya xo garantî keno. Yanî garantîyê ciwîyayîşê ziwanî esas resmîbiyayîş de yo, yanî ganî ziwan bibo wayîrê statuyêkê qanûnî. Baş o, eke ziwanêk resmî nêbo zî gelo nêşkeno cuya xo dewam bikero? Yan zî eke yew ziwan cuya milletî de gane nêbo kam ê ziwanî keno resmî?

La verî ke yew ziwan bibo ziwanî resmî, ganî problemanê xo yê wendiş û nuştîşî hel bikero, bibo ziwanê çapemenîye, ziwanê perwerdeyî, ziwanê bazarî...

Nika ke ma ewnênê rewşa kirdkî ra, ma eşkenê bi rehetî vajîn ke problemê wendiş û nuştîşî hema vajîn ke temamen hel bîyê. Bi sayeyê xebata Grûba Xebate ya Vateyî nê des-pancê serran de problemê serekeyî yê nuştîş û wendişî hel bîy; kirdkî dewreyê ziwanê fekkî ra tadîyaye dewreyê ziwanê nuşteki

ser. Êdî kirdkî de bi seyan kitabî estê, nika hîrê weşanê nuşteki yê perîyodîkî (Vate, Şewçila û Newepel) vejînê. Eke kêmi bo zî radyo û televîzyonan de kirdkî yena şuxulnayene. Mesela, ez ke zana hetanî nika şeş filmî bi kirdkî dublaj bîyê û kanalênê cîya-cîyayan yê televîzyonî de weşanîyayê. Radyo û televîzyonan de êdî programî bi kirdkî vîrazîyenê, xeberê rojaneyî bi kirdkî yenê pêşkêş kerdene. Yanî merdim şeno vajo ke kirdkî êdî bîya ziwanê çapemenîye û no proses roje bi roja hîna vêşî aver şino.

Eke ma bêrîn linga perwerdeyî ser, merdim eşkeno kursanê kirdkî nimûne nîşan bido. Kursê kirdkî reya verêne serra 2003 de Swêd de bi wasitayê Weqfa Kurdî ya Kulturî li Stokholmê Unîversîteya Upsala de dest pêkerd. Mîyanê wendekaranê kurdan yê ke Swêd de yew termîn kursê kirdkî dî de çar tene kursîyerê kirdî zî estbî. Nê kursîyeran ra Deniz Gunduzî dima Îstanbul de çend dewreyî kursî dayî û netîceyê nê kursan ra yew kitabê dera kirmanckî (zazakî) ame meydan. Dima ra zî, hamnanê 2010î de çarçewaya kursê kurdî yê Unîversîteya Artuklu ya Mêrdînî de dera kirdkî zî ameye dayene. Prog-

ramê lîsansê berzî yê na unîversîte de hetanî nika tewr tay panc wendekaran bi kirdkî perwerdeyê lîsansê berzî dî. Hewna, Dîyarbekir de hem buroyê Weşanxaneyê Vateyî de hem zî komela ZIWA-KOMî de çend dewreyî kursê kirdkî ameyî dayene. Netîceyê nê kursan ra zî tayê dokumantî vejîyayî meydan ke mi sey dersan rojnameyê Newepelî de weşanayî. Nînan ra teber, eke zaf bi serûber nêbo zî, Anqara, Dêrsim, Gimgim û Çewlîg de zî tayê kursî dîyayî.

Merdim eşkeno vajo ke bi sayeyê nê kursan êdî kirdkî perwerde de zî yew proses dayo dest pêkerdene û roje bi roje hîna aver şino. Faydeyê kursanê kirdkî tena hetê ziwanî û pedagojî ra ceribnayîşê kirdkî nîyo, esas sayeyê nê kursan de çîyo tewr muhîm kadroyê kirdkî vîrazîyenê. Yanî kesê ke kurs vînenê, înan ra gelek kesî dest bi nuştîşê kirdkî kenê û bi hawayêko hîssî kirdkî ra girêdîyenê, benê kadroyê kirdkî.

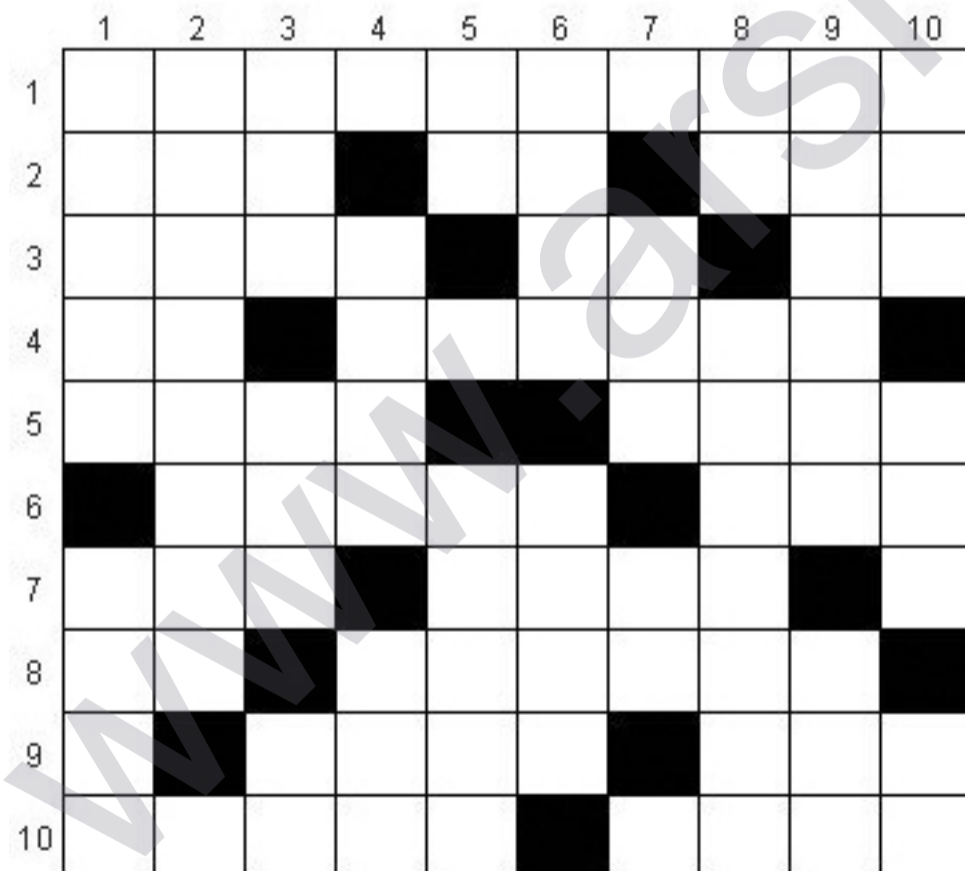
Mesela, bîy hîrê temrînî ke ez bi xo Dîyarbekir de çarçewaya xebata komela ma ZIWAN-KOMî de kurs dana. Têpîze de qasê 50 merdimî ameyî nê kursan. Nînan ra 15-20 kesan dest bi nuştîşî kerd. Yanî kesê ke yenê

kurs, tewr tay hîrine ra yew beno kadroyê kirdkî. Ez vana qey no averşîyayîşêko zaf muhîm o.

Hewna çarçewaya weşanayîşê rojnameyê ma Newepelî de zî tewr tay da-des kesan dest bi nuştîşî kerd. Û xora wendoxê kirdkî zî roje bi roje zêdîyenê. Labelê hetê dewamkerdişê weşana rojnameyê ma Newepelî ra, bi taybetî hetê madî û vilakerdişî ra, ma tengane de yê. Eke nê her di hetan ra kirdê ma bineyna hasas têwbigêrî, her kes cayê xo ra, çî ke dest ra ame, ardimê ma bikerê, ma piştgirî û destekê xo ra merhum nêkerê, ez vana roje bi roje ma hîna weş aver şinê.

Rojname sey kitab û kovaran nîyo. Kitab û kovarî tena hetê tebeqeyêko zaf elît ra taqîb benê la rojname hetê her kategorîya cematî ra taqîb beno, her kes her ca de şeno rojname biwano. Rojname îmajê ziwanî mîyanê milletî de berz keno, statuyê ziwanî meşrû keno. No semed ra ganî no rojname weşana xo dewam bikero. Hêvîya ma şarê ma û wendekaranê ma ra na ya ke bineyna xeyret bikere, ma vanê, îşalah ma do kurdkî (kirdkî û kurmanckî pîya) bikerin ziwanî resmî. Ê rojî dûrî nîyê.

X A Ç E P E R S

CORA-CÊR

- 1- Osmnan Efendîyo ... (Nuşttoxê Bîyîşê Pêxamberî) - Kovarêka kirmanckî (zazakî)
2- Keso ke eleqe nîşan dano
3- Dost - Hafiza, vîr -

Mêşna, mîye

- 4- Rengêk - Gure, şuxul, xebate
5- Reqemêk - Hadre, hazir
6- Îşkence - Îsim
7- Velg - Herfê bêvengî yê "ardî"

- 8- Nota (muzîk) de nîşanê vindertişî - Qirkerdiş, jeno-sîd
9- Arguda bêj û beyaran - Ricaw
10- Zemîrêk - Efkerdiş - Sifetêkê nîşandayîşî

ÇEPA-RAST

- 1- Nameyê kitabêkê J. Îhsan Esparî
2- Beyraqe - Zemîrêk - Se, seke
3- Eksê nizmî - Dat, mam - Sembolê asinî
4- Intelligence Quotient (kilmnuştîş) - Qebîla, beşê eşîre
5- Zehîr, axû - Rêzila qalinda ke seba cezayî nanê milê/vileyê mehkuman ro
6- Ezayê wucudî ke pê werd yeno cawitene - Qifleyê teyran
7- Çere, çayîr - Menga/aşma adare
8- Sembolê argonî - Kamcîn, kamik
9- Îştêh, pîze de cayê werdî - Qazan
10- Êle - Lode, lodike, maxe

Ferhengek

- balkêş**, -e: ilginç
çermşûrî (zh): Kızılderililer
dadgehe (m): mahkeme
dagîr (n): işgal
dagîrker, -e: işgalci
eqalîyet, -e: azınlık
îstîqbal (n): gelecek
komel (n): toplum
komele (m): dernek
peymane (m): anlaşma
proses (n): süreç
rayêumûmî (n): kamuoyu
serek, -e: başkan
taybet, -e: özel, hususi
xasek, -e: güzel, has

Cewabê Hûmara Verêne

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	E	H	M	E	D	Ê	X	A	S	Î
2	M	E		D	I	M		Z	O	R
3	E	R	D		R		D	A	R	E
4		K	A	L	I	K		D	O	
5	Ç	E	M		X	A	L	Î		Î
6	E	S	E	R		M	Î	Y	A	N
7	W			O	R		K	E	L	A
8	L	A		M	Ê	Ş	E		A	D
9	Î	N	C	A	S	E		A	W	Î
10	G	A		N		Ş	A	M	Î	

Şêx Seîd û Seyîd Riza Muzîk de Yenê Têhet

Hunermend Kerem Sevînc, derheqê Şêx Seîd û Seyîd Rizayî de yew projeyê muzîkî amade keno.

Goreyê melumatê ke Kerem Sevîncî day, proje de hîrê eserî estê û 25 muzîsyenî tede ca gênê. Esero yewin do 10 deqayî bo, esero diyin zî do 15 deqayî bo û sey eserêkê etno-senfonîkî bi enstrumentanê etnîkîyan bêro cenayene. Eserê hîrêyin zî bi temburanê otantîkan û erbaneyan bêro cenayene.

Kerem Sevînc derheqê proje de vano, "Ma wazenê bi nê projeyî mîyanê Tirkîya û Kurdistanî de yew pird virazîn. Seba ke vera bîyananê tarîxîyan de hesasîyetê komelkî virazîyo û tarîx ewro zî bêro ciwînayene, ma waşt nê projeyî virazîn. Kesayetê tarîxî yê sey Şêx Seîd û Seyîd Rizayî tarîxê kurdan de mîrasêko muhîm xo dima verdayo. Ma sey torn û wêrisê înan,

lebitîyenê ke deynê xo yê vera înan de bidîn."

Kerem Sevînc 1976 de Pîran de ameyo dinya. Wendişê xo yê dibistane û lîse Pîran de tamam kerd. Badê ke qismê cografya yê fakulteyê perwerdeyî yê unîversîteya Dicle ra mezun bi, na rey konservatuwar de dest bi perwerdeyê muzîkî kerd. Gedeyîya xo de dest bi cenayîşê sazî kerdbi. Dima dest bi cenayîşê gîtarê klasîk û akuîstîkî kerd. Albumê ey a verêne "Lome" ke safî bi kirdkî ya 2010 de vejîya. Hetanî nika çend kilîbê ey zî virazîyayê. Kerem Sevînc hem malimîye keno hem zî karê muzîkî keno. Hetanî nika qasê 5000 kilam û lawîkê anonîmî yê bi kirdkî û kurmanckî arêdayê û qeyd kerdê.

"Ziwanê Xo Bimuse, Biwane, Binuse"

ÇEWLÎG - Komela Aversîya-yîşê Sosyalî, Kulturî û Ekonomîkî yê Çewlîgî BÎN-DER 500 tîşortê ke ser o nuştayê kirdkî esto deştî û kerdî vila.

Goreyê melumatê ke serekê komela BÎN-DERî Doxan Karasuyî day, seba ke qîymetê ziwanê dayîke mîyanê şarê ma de bêro zanayene, înan no proje organîze kerdo. Serekê komele Doxan Karasuyî rojnameyê ma rê va: "Cinîyê ke atolyeyê komela ma de perwerdeyê deştîşî vînenê, înan nê tîşortî deştî. La ma nuştayê kirdkî 'ziwanê xo bimus, biwan, bimus' İstanbul de day çap kerdene. No proje ra amancê ma yo yewin no bi ke hunerê deştîşî yê cinîyanê ke atolyeyê komele de kurs vînenê

aver biberîn. Yê diyin, ma waşt ke parçeyêk kince yew ciwanê ma rê bikîn dîyarî û bi no hawa yew fealîyetê sosyalî bikîn. Çîyo tewr muhîm zî ma waşt fehm û zanayîşê ziwanê dayîke mîyanê şarê ma de aver biberîn. Yanî, ma xo rê kampanyayêka qijkeke ya averberdişê ziwanê dayîke kerd hedef."

Goreyê melumatê ke Doxan Karasuyî dayî, nê tîşortî hîna zêde ciwanê ke kuçeyan de gêrenê, înan rê ameyê dîyarî kerdene. 500 heb tîşortan ra 100 hebî Dara Hênî de ameyê vila kerdene. 200 hebî komela BÎN-DERî bi xo Çewlîg de vila kerdê. Ê bîni zî bi wasitayê komelanê sivilan yê Çewlîgî ameyê vila kerdene.

Keyedestekê Cinîyan Xizmetê Cinîyan de yo

DÎYARBEKIR- Merkezê Keyedestekê cinîyan ke mehlaya Xaçpeki ya Dîyarbekirî de yo, di cinîyê ciwanî tede xebitênê. Goreyê melumatê ke Sosine û Ayşegule day, kursê wendiş û nuştîşê tirkî, kursê musayîşê kurdkî (kurmanckî), kursê neqşan û deştîşî, kursê kuaforîye, kursê ebrû, kursê cenayîşê erbaneyî zî tede hetanî ewro înan çend kursî organîze kerdê. Heta ke kursê averberdişê kulturî û sosyalîzebîyayîşî zî viraştê.

Hetanî nika înan des kursîyeranê deştene rê yew atolye de iş peyda kerdo. Hewna nêzdîye ra yew fabrîkayê viraştîşê sorawke (turşu) de do 50 cinîyan rê kar peyda bikerê.

Bi têkilîya Keyedestekê înan û bi organîzekerdişê Beledîyaya Sûrî, panc aileyê ke keye de

nanê tenure pewcenê, nanê înan roşenê tayê lokantayanê ke werdê meheli yê Dîyarbekirî virazenê, danê tayê otel û marketan zî. Bi wasitayê înan gelek keyeyan de şekerê nîşan û veyveyî danê viraştene û roşenê danê tucarêk ke verên a nê karî keno. Hewna, keyeyan de sorawke danê viraştene û roşenê danê beqal û marketan.

Nînan ra teber zî, projeya înan a tewr balkêşe na ya ke parî ra nat bodrumê banêkê kehenî de kufkarikan (mantar bitkisi) hesilnenê. Proje hetê

beledîya Sûrî ra fînanse bena û na merhele de tena hîrê keyeyî beşdar bîyê. La 60 keyeyanê bînan zî muracat kerdo.

Seba proje yew bodrumo ke qasê 60 metrekare yo, hetê be-

ledîya ra restore bîyo, tovê kufkarikan bajarê Qonya ra dîyayo ardene.

Marketan de kiloyê kufkarikan bi 10 lîra yeno rotene. La marketî înan ra bi 5-6 lîra herînenê. Mehsulê destpêkî de her keyeyî yew ton mehsul roto û teqrîben 5 hezarî lîra kewto destê înan. Labelê seba ke o cîsnê kufkarikanê topikan de çend çeşîdê kîmyasalê zerarênî estbîyê, coka înan fek ci ra verdayo û nika cîsnêkê bîni yê organîkî ser o xebitênê.

Nê projeyan ra teber zî çend aktîvîteyê kulturî yê sey birnayîşê şerîyeyî, viraştîşê danîyan zî organîze kerdê.

Statuyê “Şaranê Cayîyan” Çi yo?

Ma derheqê statu û programê “şaranê cayîyan” (yerli halklar) yê Yewîya Neteweyan de Prof. Mehmed S. Kayayî reyde yew roportaj viraşt. Ma cêr ra pêşkêş kenê.

* * *

Roşan Lezgîn: Mamosta, ez fa-cebook de tesadufen rastê yew mesajê to ameya. To behsê “Şaranê Cayîyan” yê YN kerdêne. Tarîfê “Şaranê Cayîyan” yê YN çi yo?

Prof. Mehmed S. Kaya: Tarîfê “Şaranê Cayîyan” yê Yewîya Neteweyan (YN) wina yo: Komelêk, veri ke hetê şarêk yan zî dewletan ra bêro dagîr kerdene yew cografyaya bellîkerda de ca dayo xo yan zî uca ciwîyayo, feqet erdo ke ser o ciwî-yêno hetê dewletanê bînan ra ameyo îlhaq kerdene, la nê şarî edetê xo, şeklê cuya xo ya sosyalî û kulturî yan zî siyasî û dezgeyê xo yê edetî tam yan zî qismen muhazeze kerdê ra vanê “Şaro Cayî” (Yerli Halk). Merdim şêno vajo şarê otoktonî yan orjînalî zî.

Çiyo ke “Şaranê Cayîyan” yê bînan (serdestan) ra ciya kenê, faktor ê. Rewşa kurdan tam goreyê nê tarîfî ya. Çünke veri ke şarê ma hetê çar dewletanê xerîban ra bêro dagîr kerdene, la cografya ser o ciwîyeno. Erdê ma hetê dewletanê xerîban ra veri dagîr biyo dima zî înan îlhaq kerdo. Yanî dewletan pê darê zorî mintiqayê kurdan daxilê dewleta xo kerdê. Tabî bê ke kurdan ra bipersê. Badê dagîrkerdişî, qismen bo zî kurdan kulturê xo, edetê xo, erjê xo, nasnameya xo ya kulturî û dezgeyê xo yê edetî muhazeze kerdê. Nimûne, kurdî kê-naremnayîş yan mêrdekîştîş de, seba helkerdişê meseleyî muracatê dadgehanê tirkan nêkenê. Meselayanê winasîyan de hema zî pê huqûqê zereyî yê kurdan meseleyî yenê hel kerdene. Yanî şêxî, axayî yan zî şexsiyet/otorîteyê dîni kewenê nê tewir dewayan û yew çare vînenê. Seba helkerdişê nê mesele-yan dadgehanê tirkan de çareyî dima nêno gêrayene. Çünke kesê ke kewenê mehkeme yenê tehqîr kerdene, tayê derb wenê yan marûzê îşkence benê, hetê mecbur manenê ke ruşwet bidê. Çiyo tewr muhîm zî çareyo ke dadgehanê tirkan de yeno pêşniyaz kerdene hetê kurdan ra tebîî nêno dîyene. Çünke çareyê winasî kultur yan zî mentiqê înan (kurdan) ra nêvîrazîyayê yan zî pênêkewenê.

Tarîfê şaranê cayîyan nê hetî ra zî beno ke, şarê bîni biyê wayîrê ekonomiyê endusturîyelî û dewletêka siyasî, la ê teberê nê awanîyan de mendê. Labelê eynî wext de miyanê sînoranê siyasî yê dewletêk de ciwî-yenê. Komelê winasî sey şarêko orjînal yenê dîyayene, la erdê înan hetê hêzanê xerîban ra ameyo dagîr kerdene û ameyê kolonî kerdene. Hetê krîterê mutesîrbîyayîşê endustrî ra zî, seba kurdan hema zî rewşe ca de ya. Nufûsê kurdan ra qismêko gelek pîl hema zî nêkewto binê te-

Prof. Mehmed S. Kaya:

“Şarê cayî, hetê Yewîya Neteweyan ra sey grûbê tewr dezavantajin û bê mudafea yê cîhanî yenê hesabnayene.”

sîrê endustrî.

Şarê cayî, hetê Yewîya Neteweyan ra sey grûbê tewr dezavantajin û bê mudafea yê cîhanî yenê hesabnayene.

Roşan Lezgîn: Şarê cayî kam ê?

Mehmed S. Kaya: Şarê cayî teqrîben se ra pancê (% 5) nufûsê cîhanî yê. Yanî dinya de 360 milyon merdim sey şarê cayî hesabnîyeno û nê 70 welatanê ciya-ciyan de ciwîyenê. Çermsûrî, Aborjîni û Samî (Laponî?) şarê cayî yê ke dinya de tewr zêde şinasîyene. Eskîmo (sey Initter zî ifade beno), termêko umûmî yo ke seba heme merdimanê ke Gronland, Alaska, Kanada û Sibîrya de ciwîyenê yeno şuxulnayene. Eskîmo yeno manaya “merdimê ke goştê kal wenê”. Çemsûrî qitaya Amerîka de, aborjîni Awustralya û girawanê okyanusî yê Oseani de, samî zî Norweç, Swêd, Finlanda û Rûsya de ciwîyenê.

Taybetmendiyê tîpîkî yê şaranê cayîyan zî nê yê: Verê verkan, eke parçeyê welatê ke tede ciwîyenê bê zî miyanê cematê girdî de nufûso hakim nîyê. Taybetmendiyêko bin zî, zafane wayîrê kulturêkê ciyayî yê ke çimewanê tebîîyan ra virazîyayo. No kultur hetê zafaneyê nufûsî ra muştêrek hesabnîyeno. No, her wext wina nêbo zî zafê şaranê cayîyan welatê ke tede ciwîyenê de eqalîyet hesabnîyenê. Amerîkaya Latîne de, nufûsê şaranê cayîyan tayê welatan de zafaneyê nufûsî teşkil keno.

Heqê şaranê cayîyan girêdayeyê ê welatî yo ke tede ciwîyenê. Yanî welatanê ciya-ciyan de wayîrê heqanê ciya-ciyan ê. Zafê welatan de wayîrê statuyê eqalîyetîye yê.

Konseya Cîhanî ya Şaranê Cayîyan WCIP (World Council of Indigenous People) 1975 de Kanada de ronîyaya. Amancê WCIPî nê yê ke şaranê cayîyan qirkerdişê fizîkî û kulturî ra bixelisno, vernî ro hêrîşanê qirkerdişê etnîkî bigêro, vera nîjadperestîye de mucadele bikero û heqanê sosyalî, siyasî û ekonomîkîyan ca bîyaro. WCIP, 1979 ra nat

Yewîya Neteweyan de wayîrê statuyê çimdêriye yo. WCIPî konfêransa xo ya tewr peyêne 1997 de viraştî. Çi heyf ke rêxistine o wextî ra nat aktif nêbiya.

Roşan Lezgîn: Ma vajin ke heme grûbê kurdan ney, tena grûba cematî ya kurdan ke kirdkî qisey kena, -lehçeya ke qisey kenê zî seba ke miyanê listeya ziwananê ke vîndî benê de ya, bigêriyo verê çimî- ma eşkenê sey “Şarê Cayî” tarîf bikîn?

Mehmed S. Kaya: Belê, cewabê na perse zehmet o. Başûr de dewleta kurdan ronîyaya la vakur de lehçeya zazakî ya kurdan ha miyan ra wedariyena. No zaf maneno rewşa samîyanê ke Îskandinavya de ciwîyenê. Samî bi heşt lehçeyanê ciya-ciyan qisey kenê. Zafê reyan yewbînan ra fehm nêkenê. Gama ke serra 1980 de samî hetê YN ra sey şarê cayî ameyî qebul kerdene, hema vajin kesê ke ziwanê xo yê dayîke samîkî qisey bikero nê-mendbî. Badê ke samîyan statuyê şaranê cayîyan girewt, prosesê newe ra ganîkerdişê samîkî ame dest pêkerdene. Sey nimûneyî, vakurê Norweçî de panc belediyayî estê ke samî tede zafane yê. Nê beledîyan de samîkî wendegehan de ziwanê yewin yê perwerdeyî yo. Hewna, seba ke merdim nê beledîyan de bigureyo, mecburîyet o ke samîkî bizano. Ewro nê her panc beledîyan de her kes samîkî zano û qisey keno. Samîkî newe ra biye ziwanê keyeyî, ziwanê rayêumûmî, ziwanê bazirganîye ûsb. Qanûnê bingehîn yê Norweçî de zî ame nuştene: Norweçî û Samîyî. Rewşa xetere ya lehçeya zazakî ya kurdan de bigêriyo verê çim yan ney, ez nê-zana. Ganî merdim ser o bigeyro, çünke tehlukêyê vîndîbiyayîşî esto. Na rewşêka fewqilede ya.

Roşan Lezgîn: Seba ke statuyê “Şarê Cayî” bêro girewtene ganî çî bêro kerdene, seba muracatî prose-sêko senîn ramîyeno?

Mehmed S. Kaya: Verê verkan

ganî merdim bibo endamê Konseya Cîhanî ya Şaranê Cayîyan (WCIP). WCIP, wayîrê ê heqî yo ke eşkeno Yewîya Neteweyan de pêşniyazan pêşkêş bikero û şêwirmendîye bikero. Seba ke kurdî statuyê şarê cayî bigêrê, ganî WCIP hetkarîye bikero. Eke WCIP fonksiyonel nîyo, ez vana qey kurdî eşkenê raste-rast muracatê Yewîya Neteweyan bikere. Muheqqeq yew rayîrê xo esto, ganî merdim dima bigeyro.

Roşan Lezgîn: Çi faydeyê Programê Şaranê Cayîyan yê YN esto, çî dano?

Mehmed S. Kaya: Ez zaf musbet vînena ke YN kurdan bigîro miyanê kategorîya şaranê cayîyan. Zafê şaranê cayîyan ekserîyetê komelî ra tedayêkê girde dîya, bilhesa kurdan. Şarê cayî dereceyêko berz de biyê qurbanê îhlalkerdişê heqanê merdiman. Tewr muhîmê nînan, qet nêbo Yewîya Neteweyan do kurdan nê îhlat û tedayanê ke ez behs kena ra bixelisno.

Heqê şaranê cayîyan wina ameyî meydan: Raportoro taybet yê YN Jose Martinez Cobo 1983 de bi sernameyê “Vera Şaranê Cayîyan de Cîyayîye” pêşkêşê YN kerd. No rapor badê pey bi bingehê hukmanê peymanê konvansiyonê bi numre 169 yê Rêxistina Xebate ya Miyan-neteweyî (International Labour Organization-ILO) û Beyanê Yewîya Neteweyan yê derheqê Şaranê Cayîyan de. Naye gore, nuqtayê bingehînî ke ganî bibê heqê şaranê cayîyan nê yê: Şarê cayî wayîrê ê heqî yê ke ziwan û kulturê xo bi serbestîye aver biberê û derheqê îstîqbalê xo de qerar bigêrê. Şarê cayî seba ke kulturê xo aver biberê, ê xo rê tercîhê xo kenê. No, eynî wext de heqê averberdişê sistemê xo yê siyasî, ekonomîkî û sosyalî zî gêno zereyê xo. Muhafezekerdişê dorûverî, ifadeyê ziwan û kulturî, heqê tayînkêrdîşê qedere xo û heqê otonomîye, heqê perwerdeyî, heqê xo bi xo birakardîşê erazî, erd û çimewanê xo, beşdarbîyayîşê qeraranê ke teşîr ro înan û şeklê cuya înan kenê, heqê pawitîşê erjanê xo yê edetîyan zî zereyê nê heqan de yê. Konvansiyonê ILO, heqanê eşîretan zî garantî keno.

Peymana bi numre 169 ya ILO, neke tena heqanê şaranê cayîyan û eşîretan gêna xo miyan, seba ke nê heqî tetbîq bibê ganî hetê hukmatê neteweyî ra zî bêre tesdîq kerdene ke bi no qayde girêdayîşê xo yê huqûqî esto. Beyanê Yewîya Neteweyan yê derheqê Şaranê Cayîyan de beyananê bînan yê YN ra ciya yo. Çünke no beyan wayîrê statuyêkê winasî yo ke netewe ser ra yo.

Referansî:

Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Populations, UNPFIL, 1983.

Who are the indigenous peoples? A working definition, IWGIA, International Working Group for Indigenous Affairs.

ILO-konvensjon nr. 107 og nr. 169 om urfolks rettigheter, Gáldu - Kompetansesenteret for urfolks rettigheter.

Dayê Vano

Murad CANŞAD

Ebas dewa Pasûrî **Gomag** ra beno. Kênaya xo Gule zaf xasek û delale bena. Şonê ware. Hetê Licê ra, dewa **Xodîge** ra koçerêk yeno, beno aşiqê Gule. Çend dorî yenê wazenê, Ebas kênaya xo nêdano. Kenê ke biremnê, nêşkenê bi Ebasî. Se kenê nêkenê, tede çare nêvînenê.

Koçer şono **Kirran**, hetê keyê xalanê xo ra, hal-mesele înan rê vano. Xalî vanê, "Qey ma warezayê xo erd o dîyo! Çi kewt milê ma ser, ma kenê." Ê zî çend dorî şinê ke Gule biremnê, ancî nêşkenê bi Ebasî.

Rojêk zimistan o, Kirran ra Sihê Zeyne plan virazeno. Şewo şono keweno axurê Ebasî, goşê bize tadano. Beno qar-wara bize. Ebas vano qey se bîyo, xo erzeno bi axur. A game yenê zere ra Gule remnenê benê.

Remnayîşî dima, giregirî yenê kewenê mabên ke pêrodayîş mevejîyo. Gule verê mêrdeyê xo de di serrî manena. Nêweş kewena. Nêweşîya xo zî na ya ke zaf nan wena. Naye ser o mêrde vano, "Şo kêyê bayê xo, ez nêşkena to weyî bikerî."

Gule yena keyeyê babîyê xo. Nêweşîya xo hende bena giran ke keye de mird nêbena, kuçik û tenuran ser o gêrena. Ça nan bipewjîyo, Gule uca ya.

Gule zaf şermayena. Çend rey benê verê hekîman, la yew çare nêvînenê. Peyêna peyêna, Gule bi na nêweşîye mirena.

Naye ser o, meqamê go-vende de, deyîra cêrêne vanê. Bi na deyîre veyveyan de go-vende kay bena:

*Day' van', day' van', day' vano
Emser siray' keynan o
Sihê Zeyne şeytan o
Goşê bize tadano
Ebas zere ra vaz dano
Gula Ebasî benê*

*Day' van', day' van', day' vano
Emser siray keynan o*

Notê Edîtorî:

Gomag: Dewêka Pasûrî ya, bi tirkî nameyê aye Ağilli ronîyayo.

Xodîge: Mezrayêka Bawerde (bi tirkî: Üçdamlar) ya. Esas, di Xodîgî estê: Xodîga Corine, Xodîga Cêrine.

Kirran: Mezrayêka Bawerde ya.

Dew û mezrayanê **Licê** ra **Zoxesalan, Dereberg, Hesenan, Qolan, Qûçike, Pirpag, Mêrdîniyan, Xodîga Corine, Xodîga Cêrine, Sêqas, Dalane, Koşke, Bawerde, Kirran, Qerac, Qencer, Gavnor** û **Bamûsî** heme merdimê yewbînan ê. Kurmancê Licê hemîne ra vanê "**koçer**" la kirdî tayêna ra vanê "**kirdasî**" tayêna ra vanê "**koçer**". Nê heme dewî bi kirdkî qisey kenê. Ê bi xo zî, xo mîyan de, tayêna ra vanê "**koçer**" tayêna ra vanê "**kirdasî**". Ê ke koçer ê, eslê xo eşîra Zîktê ra yê. Qismê ke "koçer" ê, verên a, deşt û zozan kerdo, merkezê înan Gavnor o. La ê ke "kirdasî" yê, dima ra, teqrîben tîya ra qasê 200 serrî verê cû dekewtê mîyanê koçeranê zîkteyijan. Nê zî di babî yê: Memanî û Ele Rûtî. Nê her di babî seba ke destpêkê xo, yanî hetê babî ra, kokê xo kurd nîyê, coka înan ra vanê "**kirdasî**". Senî ke mesela de zî qal beno, "koçer"ê zîkteyijî xalanê "**kirdasîyan**" yenê. Yanî, "**xal û warezayî**" ya ke na mesela de qal bena, şina resena hetanî destpêk. Koçerê zîkteyijî heme xalanê kirdasîyan, kirdasî zî warezayê koçeranê zîkteyijan ê.

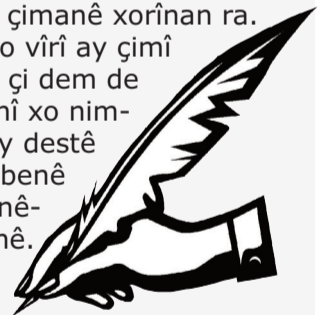
Derheqê "**koçer**" û "**kirdasî**" bî-yayîşî de, Hesênê Hemê Mede (muxtarê **Bawerde**) hamnanê

2008î de mi ra va: "**Gavnor, Qencer, Qerac**, qismêkê her di **Xodîgan** û **Sêqas** kirdê koçer ê, **zîkteyij** ê. Merkezê nê koçeranê **zîktey, Gavnor** o. Merkezê zîkteyijan zî **Zîktê** yo. Meselaya **kirdasîbîyayîşî** zî na ya ke, bi eslê xo tam kird yan zî mavajin kurd nêbîyayîş o. Nika hende kewtê tēmîyan, êdî heme bîyê kird. Ê dewê cêrinî ke ma xo mîyan de înan ra vanê "**kirdasî**" la seba ke merdimê ma yê û ma reyde zaf wext koçerîye de bîyê loma kirdê bînî, ma hemîne ra vanê "**kirdasî**". Feqet esas, ma heme **kirdasî** nîyê. Zîkteyijî kirdê esîl ê. Kirdasî dima amey resayê bi koçeranê ma. Ê zî di babî yê: **Memanî** û **Ele Rûtî**. **Mem** zî **Elo Rût** zî, bi eslê xo metrebî yê. **Mem** sêwî bîyo, dewa **Cimarrê** de resayo bi koçê ma. Babîyê ey ameyo kıştîş, babîyanê ma ra yewî dadîya ey marre kerda. Babîyê ma Mem kerdo weye û dima eşîra ma ra yew kêna daya ey. Ma reyde koçerîye kerda. **Elo Rût** zî, merdimê **Memî** yo, dima ameyo resayo ma, o zî bi no qayde, bîyo kirdasî. Nika kirdan û kurmancan reyde zî kênay dayê yewbînan, bîyê kird la seba ke babî ra kirdê xasî nîyê, loma ma înan ra vanê, 'kirdasî'. Yanî, ê ke bi eslê xo tam kird nîyê, dima bîyê kird yan zî gwunî kewta tēmîyan, ma înan ra vanê, 'kirdasî'. Ma kurmancan ra nêvanî kirdasî. Ê zî sey ma kurd ê. La zîwanê înan bineyke ferq esto. Mesela ma vanê "**kird**", ê vanê "**kurd**". Her di kelîmeyî yew ê. Kokê ma yew o." (**Çime:** <http://www.zazaki.net/haber/namey-dew-mezrayan-lic-80.htm>)

Peleyê Vewre û Hesrê Mi

Remezan YALINKAYA

Yew pêlê behrî senî berz beno û yew vadanî gêno zereyê xo de keno vindî, zerrîya mi zî mîyanê yew pêlê xewfî de temerîyena û tariyê nê tersî de zî reyna heskerdiş, vera eşqî de recefîyayîşî ra fek vera nêdano. Ez zana destê mi ra çîyêk nêno û na qebul nêbena, ez zana rayîrî qefelnî-yaye yê û cuye vernîyê şabîyayîşî de dame ronaya. Senî bibo zî hêvîya zerrî sey girdbîyayîşê varanê wesarî û zêdeameyîşê xeleyê hamnanî merdimî kena keyfweş û sewbîna rayîran akena, rayîrê roşnî virazîyenê. Rey-rey merdiman rê çîyanê xiraban kena û nefikerdiş eke aver de reyna biqesedîyo na xirabin kena û no merdiman rê se keno, şermeyê xo pê çî nimneno û ez nê halê xo rê bermena, huyena, badê zî dirîyîya zerrîya xo rê û tewiranê cuye rê. Gege zî qedexê kena yarî û heskerdişî, bêrîkerdiş û fikirîyayîşê waştî. La nêbeno reyna zî. Mojê yew laserî ke vernî nêgirîyena eke mi ci rê bend viraştî, gêna vernîyê xo bena û mi tenya verdana, verê eşq û heskerdişî de. Yew demî de zî fir dana şîyena ra, yew destî germin tepîştîş ra û wanîyayîşê çîmanê xorînan ra. Nêana xo vîrî ay çimî yew roj, çî dem de yan bivîni xo nimnenî û ay destê germinî benê cemed, nê-tepişîyênê.

Zerrî hişê merdimî kor kena, hewnanê kê gêna peyê berê xo û eke ti qayîl bibî zî to vîr ra nêşina, hewnê aye ana vîrê to, to hewn ra weriznena.

Teber ra varan vareno û pixêrî de kilê adirî. Hewnê kê vîrî ra şîyê, dejê nîmîteyî û weşî vîyarenê. Pixêrî ra kilê adirî perenê hetê zerrî ra û tanî danê, veşenê. Varan çilkeno, xo erşaweno cor ra, serdano, hewn a keno. Serdûgerm kewenê tēmîyan, şîrgerm benê û rayîrê xo vindî kenê. Ez pawena û hêvîya xo ganî tepîşena.

Teber ra varan vindeno, vewre dest bi varayîşî kena. Peleyê vewre ginenê rîyê mi ro, benê awe û şinê war hetê zerrîya mi ra, cemednenê, benê zêde û hesiranê mi dir mi xeneqnenê.

Şeş Aşmî yan New Aşmî?

Rojêk vistowre û vêve dewarî benî ko, çere.

Vêve hama vêvika newa ya aşma aye qedîya-nêqedîyaya.

Dewarî benî mîyanî game, verê dewarî verdênî yew kendal û her di pîya yew verroj de ronîşenî nêdarê dewarî kenî. Vêvike vana:

- Dato, ez to rê yew çî bipersî? Vistore vano:

- Vaci kênay mi. Vêvike vana:
- Ez pêhesîyayo vanî dewa şîma ha verroj de, zaf germin a. O semed ra tîya de qicî şeş aşman de benî (cinî şeş aşman de xelisîyena, qic ona).

Vistowre dekewno şik, vano:

- Willay tuta mi qico verên gereka new aşmê xo tamam bibî. Ê bînî şeş aşmî zî benî. Ama o verên new ra cêr nêbeno.

Wehdet SÎWANIJ

"Raperrayîş"ê Hîşê Mi

Weysel HANYILDIZ

Bî nêzdîyê di hefteyî ke ma şîme kursê kirdkî û ma zaf çiyê neweyî musayme. Nê çîyan ra zî mi rê çiyê tewr muhîm, ma kemanîyê xo dî. Ez vazena naye reyde yew meseleyêka xo bivajî û na mesela ra biresî yew heqîqetê balkêşî.

Keyeyê ci awan bo, mamoste Roşan Lezgîn seba ma zaf rincan beno û hem wextê xo hem zî emegê xo dano ma. Ma vajîmi wexto ke ma rê yew meseleyê nuştîşî ra behs kenê û seba rind fehm bibo nimûneyan dano, ma zî ê çekuyan ser o varyantanê kîştâ xo vami û ma mîyan de yew ferhengê varyantanê kolektîfîyê virazyeno. Peynî de zî çekuya ke muştêrek a, seba standardî vajîyena û na çeku ma rê bena zîwanê nuştîşî.

Hona ma yew derse de bi no hesab xebetyaynê, fekê mamosteyî ra "ceribnayene" vejîya û va, na çeku tam yena manaya "denemek"ê tirkî. Eke êna va, ez xo de fikiryawa ke gelo na

çeku kîştâ ma de esta yan çînî ya?" û mi va eke hetanî enka ez pênehesyaya belkî na çeku kîştâ ma de nîna vatiş.

Û wext ravîyerd, hefteyê mayo yewin qedîya. Seba ke roşan zî ame, kurs kewt tatîl. Axir rojanê tatîlî de ez şîyo dewa xo, labelê hinî seba ke ez zîwanê xo ser o xebetyaynê, goşê mi tim pîlanê mi ser o bî. Senî ke yew çekuya newîye amêne mi goş, mi hema telefonê xo de qeyd kerdêne. Mi bi no qayde goşdarî kerdêne ke mi dî dapîra mi fek ra "la mi zaf cerebnawo" vejya. Hama seke ez hewn ra aqilyawo xo û mi bala xo da qalandê ci ser ke raşt a, a wa tam manaya "denemek"î de na çeku şuxulnena. Dima ez xo bi xo fikiryawa û mi va "demek na çeku kîştâ ma de zî esta labelê bin ra bala mi nêantbî."

Û wexto ke hewna ez dewe de bîyo, yewna çiyê balkêş bî, ez wazena aye zî vajî. Ma û baw-kaldê xo ya dês ronaynê ke dapîra mi ameye ma het û vat "kerrayan lez pêsernên ke dêsê şîma rew raperro!" Senî ez kewta qalda ci ser hama mi telefonê xo vet û na çekuya ne-

wîye qeyd kerde. Axir wextê tatîlî qedya, ez ageyrawa keyedê xo û ma hona kurs dest pêkerd, kom bîmi. Na meseleya çekuyan ameya mi vîr û mi hema mamostayî ra pers kerd. Bi musadeyê embazan verî çakuya "cerebnayîş"î vat, dima meseleya "raperrayîş"î. Mi mamostayî ra pers kerd. Mamostayî va ke na çeku hurr kurdkî ya û lehçeya kurmanckî, gorankî û sorankî de zî şuxulnîyena, manaya ci zî " kalkışma" yo, manaya "serewedartiş" de zî şuxulnîyena. Senî ke êna va, ez hem şaş bîyo hem zî şa bîyo. Peynî de xo bi xo fikiryawa ke na çekuya qedîme senî ma kirdan, kurmancan, goranan û soranan pê girêdana û ma kena merdimê yewbînan. Û mi xo rê vat eke mi bala xo rind qalandê dapîrda xo nêdayne, beno ke çakuya "cerebnayîş"î tim mezgê mi de sey yew çekuya xerîbe bimendêne û hêşdê mi de ma û kurmancan û goranan û soranan mîyan de êna yew merdeminîna weşe nêvirazyayêne...

Bebika Dikanî

Emîne GUZEL

Hêzê yew hewnî yeno mi vîr. Aye çax ma newe dew ra bar kerdbî bajar.

Ez dormarê panc serran bîya. Mehla ki ma tede ronîştîni di yew dikanê tuhafîye bî. Yew roj ez, waya mi û birayê mi ma aya tuhafîye di yew bebika oyunçaxi dî. Aya bebiki hend weşiki bî, hend weşiki bî...

Xişin bî, yew fistanê sûr pira bî, zaf rindiki bî. Ma heme hîrê gedeyî aşiqê aya bebiki bî. Yew heyecan bi ma girewt. Ma bin ra fîyetê aya bebiki zî nêpersa. Derhal ma xu vist kîye û kam ame ma ver, ma cîn ra pere waşt.

Bebiki ma çim di zaf xişin bî. Bi ma yew çiyê ana weşik û pîl muheqeq zaf vayî bibîni. Aya heyecan û keyfê ma her kesî ser o zaf tesîr kerd. O semed ra ma kamî ra pereyî waştî, çewî ma nêşikna, ma gelek pereyî top kerdî û ma heme hîrê gedeyî aya heyecanî reyde dekewtî rayîrê dikanê tuhafîye. Ma wayîrê dikanê tuhafîye reyde qalî kerd. Ê heyecan û xeyalê ma têd peray şî. Wayîrê dikanî ma ra wat ki ena bebiki ê rotişî nîya, qeybê susî ra ma ronaya camê dikanî ver.

Pereyê ma cêba ma di, vîyeyê ma çewt, ma tepa tadîyayî.

Safekîya Şarê Ma

Xurşîd MÎRZENGÎ

Payîzo peyîn o. Limacê hêreyî kerdo û mizgefte ra vecîyayê. Vereşan, tîca ke esta qels a. Dinya weş a. Seydayê Xasî û Mela Beran serê kolaney Gazî de vecîyayê peyase. Hetê Beyrayê Mêrdînî ra yenê û hetê Beyrayê Koyî wa şînê. Zey hergû gave Mela Beran perseno û Xasî zî ro ci açarneno.

Mela Beran:
"Ti û Zîya

(Gukalp) şîma zehf kunê gîrrê jobîni. Şîma endêke çî qayîş kenê? Ew se vano ke şîma kunê gîrrê yewbîni û şewan kenê kanî?"

Xasî zey hergû gave nermik beşerêno. Kalekey kolane de, serê erebeyanê hîrêxirxalan de engûrey Dêrxuste, Cinêzûrî, bastêq û meşlûlan roşenê. Xasî destê xwi beno herdîşey xwi, piçêke ferekneno û Mela Beranî ra vano:

"Zîya vano hema kurdî kovî yê, kedî nêbîyê."

Mela Beran:
"Ti se vanê?"

"Ez se vana? Ez vana nê, saf ê, leze yenê xapênayîşî."

"Çawa saf ê?"

"Saf ê, saxik ê û melik ê. Leze yenê xapênayîşî."

"Yanê ti vanê enî qeda û belayê yenê sereyê kurdan, safikîya îna ra, Zîya vano nê, kovîtiya înan ra? Ma eşkenê ana vacin?"

"Hema hema ana..."

"Baş o. Çi destik di destê Zîyay de esto ke vano kovî yê?"

"Destikê yê, serafîya civatî yê ra wa. Vano nêwende yê, devic ê, wendiş ra dûrî vîndenê, nêwanenê."

"Ti çî cewabê yê danê?"

"Ez vana tawan yê pergaley dewlete yo."

"Yanê ti kovîtiya kurdan qebul nêkenê û vanê safik ê?"

"Herê. Ez vana çiyê pîlî ena safikîya înan ra yena sereyê înan."

"Çi destikê to esto ke ti vanê kurdî safik ê, rew yenê xapênayîşî?"

"Ez cewabê ena persey to bi bizavêke bidî. Bêre ma eyro têdir yew zûre biker. Ti go badê ya zûra ma îsbatê min bivînenê..."

"Zûra senîne?"

"Zûrê ke ku yew te ra zîrar nêvîno. Ez û ti zî ma pê bihewê."

"Baş o, ma go çî zûrî biker?"

"Ti ya min rê verde."

"Ez hêvî ya..."

Serê kuçeyê Hemamê Wehab Axay de yew nas û di merdimê tedir silam ro Seydayî û Mela Beranî danê. Badê ragirotişê silamî, Seyda yê nasê xwi yê bajarîyan ra vano:

"Eno wet vanê yew fîl û di fîlikê yê tedir hameyê binê Bey-

rayê Mêrdînî, miyanê baxçanê Hewselî. Şîma pêhesîyayê?"

Mêrik vano:

"Nê welle, ma pê nêhesîyayê."

Ro jobîni vîrenê ra. Seyda û Mela Beran xaçeray derbas kenê, resenê serê Fîsqeya. Henî goştarîya xuşexuşa çîrê Fîsqeya kenê, hawnênê away çemî ra. War de, henî bi heran qawinan bar kenê, henî zî çardaxanê bostanan şanê ra. La away çemî zey lay rêştâ mûnena û vîyarêna war. Badê şimitişê di cixaran verê xwi tadanê û hetê Çarşîya Şewitî ser yenê. Hema nêresay serê xaçereya Beyrayê Koy, ew hetê mizgeftey Pêxemberî, henî nasî rastê înan yenê. Înan ra vanê, şîma pêhesîyayê, vanê flêkew goşqetek, di fîlikê yê hameyê Beyrayê Mêrdînî, miyanê baxçeyanê Hewselî... Raver yenê. Heya resenê meydanê verê Şaredarî vînenê ke fekê her kesî de behsê fîlî û fîlikanê yê yo. Xasî Mela Beranî ser o geyreno a û te ra vano:

"Destikê min eno yo, ez enî Zîyay ra vana... To zî dî Mela Mehemed."

Mela Beran:

"Îsbatê to ca de yo Seyda. Ez o Zîya Begî ra vacî Seyday min rê safikîya kurdan îsbat kerda, gere ti zî min rê kovîtiya înan bi nimûneyêke eşkera bikerê."

"Şarî ma eno hawa xapênayê, Mela Mehemed."

Mela Beran:

"Amentûbillah..."

Şîretê Bedûzzemanî

Serdar BEDIRXAN

Mi nuştayê xunê hûmara 12. di behsê Bedûzzemanî kerdî û vatbî, kurdan rê tim şîretî kerdê, înan rê salixî dayê ke pê sey miletanê bînan ê zî serê dinya di sereberz biciwîyî. Bedûzzeman seba kurdan ehemîyetê îtîfaq û îtîhadî nawneno **(1)** û vano:

"Ey gelê Kurdistan!

Îtîfaq di qewet, îtîhad di heyat, birartîye di seadet, hukümet di selamet esto.

Kabîkê îtîhadî û şerîtê muhabetî di pêt bigîrî ke şima zî bela ra bixelisnî."

Îtîfaq, manaya xu yewîye, yewbîyayîş; yew mijari ser o, yew xayeyo ortax di pêkerdiş, yew fikrî ser o pêameyîş, têreydi hereketkerdiş; yewbîyayîşê fikran o. Îtîhad zî, yewbîyayîş, yewîye, di-sereyîye orte ra wedarîtiş; yew fikir û hereketî ser o pêkerdiş û yewîye sazkerdiş û ameyîş têhet o.

Hem îtîfaq hem zî îtîhad beyn-tarê zaf grûban, fikran, partîyan yan cemaetan di virazîno. Her kes yeno têhet qalî keno, yew fikrî ser o pîya hereket kenî. Eke yew partî tena xu mîyan di ca bido zaf fikran û vajo, wa her kes bêro ma mîyan di goreyê fikrê xu mucadele bikero, no nîno a mana ke îtîfaq virazîyayo.

Bedûzzeman verê ke dest bi salixanê xu bikero, wesfanê kurdan dano, înan goyneno, vano:

"Rind goşê xu bidî, ez go şima rê çîyêk vaja. Şima bizanî ke hîrê cewherê ma estî, hîfzê xu ma ra wazenî:

Yew tira îslamîyet o ki hezar hezar guîna şehîdan vava ey daya.

Yê dîyin însanîyet o ki lazim o çîmê şarî di bi xîzmetê aqiley, ciwanmêrdî û însanetey reyra ma xu nîşanê înan bidî.

Yê hîrên milîyetê ma yo ki mezîyet dayo ma, yê verê ma ki bi hewleya xu weş î. Ma karê xu reyra, hîfzê mileta xu [kerdiş] reyra, ruhê înan, tirba înan di

şad bikerî."

Bedûzzeman mileta ma rê dînê îslamîyetî esas gêno, tede cîya-cîya terîqet û mezhebê benî ke estbî yan zî pa-besteyê sewbîna dînan estbî zî exleb musulman î. Elewîyan musulmanan mîyan di hesibneno çunke, sey nikayî, dewrê ey di elewîtiye xuser yew dîn hesibnayîş çin bî. Yew nuştayê xu di vano: "Ey Ehlê sunnet û cemaetî ke ehle heq o! Ê ey elewîyê ke heskerdena Alê

Beytî xo rê mesleg girewto! Lez no pênerdena bêmana û bê-heqîqet, neheq û zîrarîni beyn-tarê xo ra hewanî. Nêkela, cereyanê zîndîqîye ke nîka hukmê xo pêt rameno, şima ra jûyî duştê ê bîni de sey jû alet gurînenno zorê ey beno, peyê cû a alete kî şikneno. Serba ke şima ehlê tewhîd î, se hebî rabi-tayê mubarekê esasîni mabeynê şima di estî ke îttîfaqî nawnenî, meseleyanê şenikan ca-verdî."**(2)**

Bedûzzeman dima qalê hîrê dişmenanê kurdan zî keno ke nê heme hêrî sebebê apeymendişê ma yî û militenê bînan mîyan di ma nebaş nîşan danî. Vano:

"Nînan ra dima hîrê dişmenî ma estî ke ma kenî xirab:

Yew tira feqîrey a. Çewres hezar hemalê Îstanbul delîlê naye yo.

Yê dîyin cahaletey û nêwendîş o, delîlê ey no yo ke mîyanê ma di hezaran ra yew nêşno roj-name biwano.

Yê hîrên dişmeney û îxtîlaf o ke no edawet qewetê ma keno vîndî û ma keno musteheqê ter-bîye û hukümet zî bêînsafîya xu ra zilm ma keno."

Bedûzzeman nê heme hîrê darbanê giranan rê hîrê darûyan nîşan dano, vano:

"Eke şima nê eşnawitî, bizanê

çareyê ma no yo ke ma hîrê şîmşêrê el-masan bigêrî destê xu ta ke ma heme hîrê cewheranê xu xu dest ra nêvejî; heme hîrê dişmenanê xu zî xu ser a wedarî.

Şîmşêro ewil perwerde û wendiş o.

O dîyin îtîfaq û muhabeto milî yo.

O hîrên însan bi xu gureyê xu biko û sey sefîlan qudretê şarî ra hêvî nêkero û paşta xu nêdo înan."

Şîreta eya peyênî, seke bizanibo kurdî ê wextinî goş nê şîretanê ey ra nêkewenî sey yew wasîyete vano, seki vajo beno ke neslo newe goş bider do:

"Wesîyeta peyênî: Wendiş, wendiş, wendiş.

Destê yewbînî girewtîş, destê yewbînî girewtîş, destê yewbînî girewtîş."

(1) Bedûzzeman, İç-timaî Dersler, Weşanên Zehra, r. 509

(2) Bedûzzeman, Lem'alar, Lem'aya Çarine

**Mewlidê Kirdî - XI
(Ehmedê Xasî)****Eno Mebhesê Henî 'Ecayîban o
Amey Wucûd Şewê Mewlûdî**

Weqto ame na dunya tavil hema secde berd qey Xaliqê 'erş û sema.

Secde ra weqto wurişt va, "Rebbena! Ummetey min 'aciz a, ez vînena.

Qeybê nefsê min rica qet nêkena, belkî qey yîne rica to ra kena!"

Goş ci şanê himmetê şahê şima! Tayne ez vacî tera qeybê şima.

Yew di Kisra de, tera Nûşîrewan vatê, namey yê dîyo weqto zeman.

Adirî rê kerdê 'îbadet mudam. Qasê yew henzar serre bêşek tamam.

Adirê yîne çiray nêbî çinê la şewey mewlûdî de yo bî çinê!

Hem bi qey Nûşîrewanî banêke bî di Kisra de, tera eywanêke

vîst û yew qenter bî, çares kewtî war. Ay şewî de banî himmet ra neçar.

Behrê Sawa zuwa bî yo zî a şewî, aw tede nêmende esla yew hewî.

Hem şewey mewlûd tede bî, yo siba yew cihûd bî, şarî ra persa û va,

"Persê, yew mewlûd qureyşî kamî rê bî di emşo? Muzhîr o îslamî rê!"

Ame vatiş, va kû "Ebdullahî rê, yew weled emşo bîyo yê şahî rê."

Yo cihûd tavil wurişt şî qeybê yê. Va, "Mi rê biyarê teber, ez banî yê."

Weqto dî, yê va "Bi Tewrato mubîn, go biko batil eno dîno mubîn!

Xatemê peyxemberan o, bil-yeqîn. Ismê yê Ehmed Muhemmed hem Emîn."

Wazenê ger ma xelasîyya tamam, vatişê ma, es-selatu wes-selam."

Transkrîbe: Roşan Lezgîn

Folklorê Ma ra Nimûneyî

**Çewres heb keşîşê mi estê
Her keşîş çewres heb entariyê
xo estê**

**Her entarî de çewres heb cêbî
estê**

**Her cêbe de çewres heb kardî
estê**

**Her kardî, çewres heb fekê xo
estê**

**Her fek de çewres heb qulî estê
Ecêba kenê çend hebî?**

(Arêdayox: Murad Caşad, Mintîqa: Çewlîg, Vatox: Huseyîn Çakan)

**Kêneka qînsîyaye
Gindir bîye şîye binênîya
raye**

**Mi piştî kerde arde serênîya
raye**

Qina mi de fekê aye

Fekê aye de qina mi (*)

(Arêdayox: Murad Caşad, Mintîqa: Mamekîye, Vatox: Yusuf Güven)
(*) Her di rêzê peyênî têdima hîrê rey tekrar benê.

**Hêlug ra pîrpilug (*) a
Şiwana dîya keyna çîya (**)
Bukan (***) pewta, kal û
pîran werda
Û pê tir û fisan kerda**

(Arêdayox: Murad Caşad, Mintîqa: Pasûr, Vatox: Mikail Karakuş)
(*) pîrpilug[e]: hêluga/gulika ke hîna newe vejîyaya
(**) çîya: çînaya
(***) buke: vêke, vêve

**Lû lû
Palegû
Dimçengû
Haver ra, naver ra
Kuzî kergê mi berda
Peyê bonû de werda
Ne aste ne poste
Barê ...(*) qîneste**

(Arêdayox: Murad Caşad, Mintîqa: Çewlîg, Vatox: Yawuz Buldak)
(*) Tîya de nameyê yew tutî yan tute vajîyeno.

Hûmara 36. ya Vateyî Vejîya

Hûmara 36. ya kovara kulturî Vate ke hetê Grûba Xebate ya Vateyî ra amade bena vejîya.

Na hûmara **Vateyî** bi nuşte-yêkê dergî yê serredaktorî dest pêkena. Serredaktor nuşteyê xo yê bi sernameyê "Wendoxan rê" de qalê kombîyayîşê 19. û mîyanê kirdan de rolê xebate û prestîjê **Grûba Xebate ya Vateyî** keno. Dima behsê panelê "**Tarîx û Ziwanê Kirdan**" ke Çewlîg de roja 02.04.2011 de virazîyabî keno. Bitaybet zî qalê ronîyayîşê **Komela Ziwan Huner û Kulturî (ZIWAN-KOM)** û vejîyayîşê rojnameyê **Newepelî**, hewna vejîyayîşê kovara edebî-hunerî **Şewçila** keno.

Na hûmare de netîceyê kombîyayîşê 19. yê Grûba Xebate ya Vateyî ke babeta termanê beledîya bîy, weşanîyayo.

Seyîdxan Kurijî derheqê konferansa kurdolojî ke 25-30.05.2011 de Colemêrg de virazîyabî nuşteyêk nuşt. **Zelal Gunduz** kitabê Ahmed Muxtar Cafî "Meseleya Wijdanê" û kitabê Azîz Nesînî "Zübük" dayê têver û zaf rindek analîz kerdê. Bi rastî Zelale ziwanêko zaf pak, şenik, tebî û herikîyaye şuxulnayo. Mela Zelale nuştîşê xo dewam bikero. **Munzur Çemî** teblîxê xo yê ke roja çarê gulana 2011ê de derheqê jenosîdê 1937-38ê de amade kerdo û Berlîn de vîrardişê nê jenosîdî de pêşkêş kerdo, na hûmare de ca dayo ci. **B. Şîlanî** bi kilmîye bîyografîya Dr. Şivanî nušta û yew şuyara ke badê mergê doktorî maya ey Zore ey ser o

vata, neşr kerda. **J. Îhsan Esparî** derheqê bîyayenêka tarîxî ke mintiqaya Pîranî de vîyarta nušto û derheqê na bîyayene de yew deyîra ke vajîyena neşr kerda.

Mehmud Nêşite, Seleh Pak û **Îrfan Kayayî** meseleyê ke arêdayê na hûmare de weşanayê. **Îsmail Guven** û **Servet Akkaşî** her yewî yew hikaya nušta. **Mutlu Firat, W. K. Merdimîn, Akman Gedîk** û **Wusênê Gestemerdeyî** şîrê xo dayê weşanayene. Di deyîrê ke **Hesîb Berşinasî** Dara Hênî ra arêdayê, sanikêk ke **Ozcan Yilmazî** franskî ra tadaya û çend fiqrayê hetê Çewlîgî zî **Dogan Karasuyî** arêdayê, na hûmara de ca girewto.

NAMEYÊ HEYWANAN

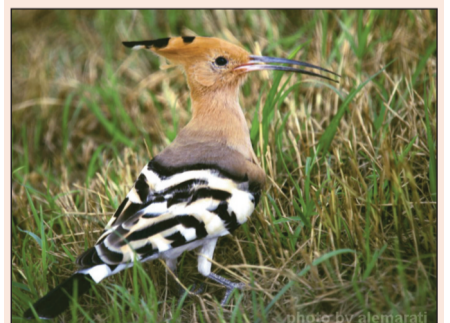
Amedekar: Roşan Lezgin

pepûk (n), pepûke (m)
kekû (n), kekûye (m)

kotere (m)

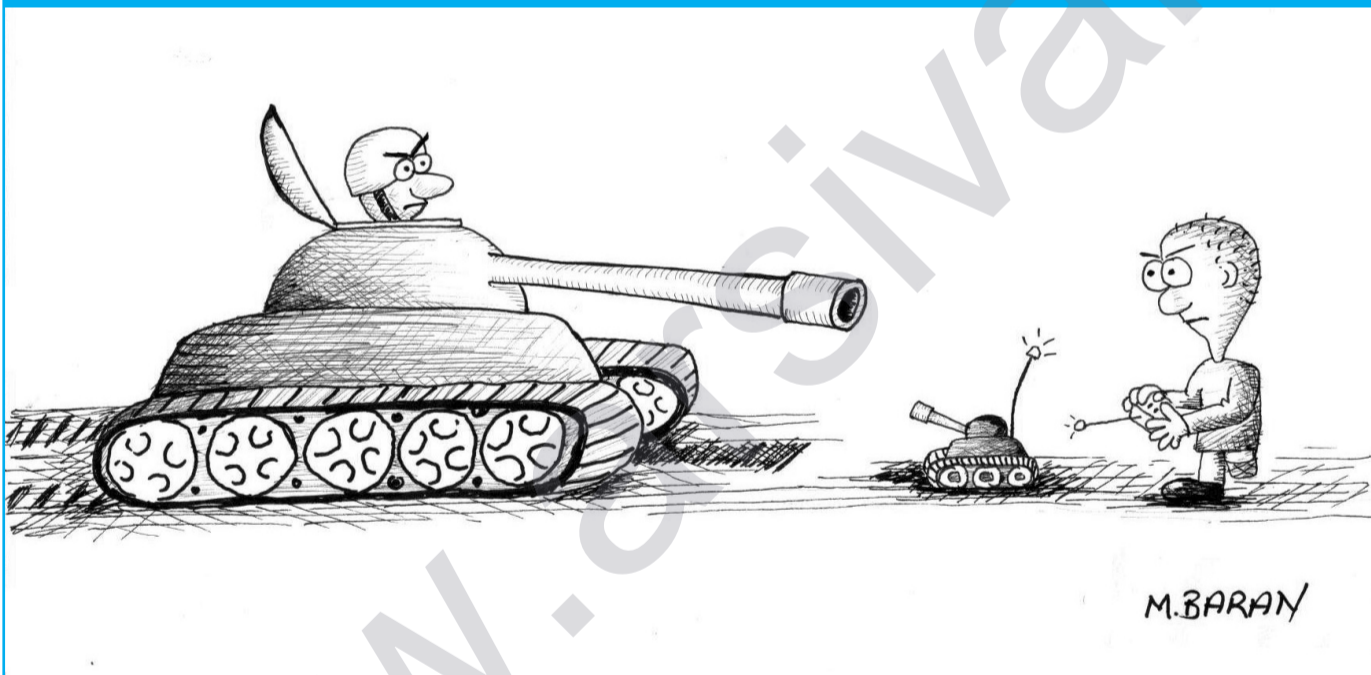

dîksilêman (n),
hophopik (n), dûdû (n)

Not: Nameyê makî (bi tirkî: dişil) bi (m), nameyê nêrî (bi tirkî: eril) bi (n) îşaret biyê.

KARİKATURE

Mucahîd BARAN

NAMEYÊ VILAN

Amedekar: Ehmedê Dirihî

araq (Zoxpa)
çîçega anafatma (Dêrsim)
elbik (Mîyalan)
halfe (Pasûr)
pîltane (Pilemuriye)
şimlik (Darahênî)
vila anafatma (Dêrsim)
vila boye (Mamekiye)
vila koyî (Dêrsim)

Kurmancî: çîçega zerik, kulîlka qesare

Goranî: gulheng

Latînî: Helichrysum plicatum

Tirkî: altın otu, ölmez çiçek, yayla çiçeği